

*Вайнола Р.Х.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ

Для сучасного етапу розвитку України характерна трансформація соціальних, культурних умов існування, що зумовлює необхідність виховання підростаючого покоління, здатного до особистісного зростання, активного включення в соціальне життя країни. Тому сьогодні особливої ваги набуває проблема пошуку шляхів оптимізації професійної підготовки майбутніх спеціалістів в умовах вузівської освіти. Оновлення суспільства потребує принципово нових підходів до організації підготовки майбутніх педагогів в умовах вищих навчальних закладів.

Розробка особистісного підходу – дуже складна теоретична і практична проблема. Її складність зумовлена, перш за все, тією обставиною, що особистість є чи не найскладнішим утворенням у світі і одночасно – суб'єктом перетворення цього світу і самого себе. Саме тому метою нашої статті є узагальнення теоретичних засад поняття „особистісний підхід” та визначення його похідних, що базуються на особистісній та соціальній парадигмі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Наукові передумови виникнення особистісного підходу поступово визначались у різноманітних дослідженнях особистості у різних її аспектах, що були проведені такими представниками психологічної науки, як О.Г. Асмолов, Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, О.О. Бодальов, М.Й. Боришевський, Л.С. Виготський, П. Жане, Г.С. Костюк, О.І. Кульчицька, О.М. Леонт'єв, А. Маслоу, В.Н. М'ясищев, Д.Ф. Ніколенко, К. Роджерс та багато інших.

У спеціальній галузі психології і педагогіки професійної підготовки важливі передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях: Г.О. Балла, Ю.З. Гільбуха, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, А.Й. Капської, Г.С. Костюка, В.О. Моляко, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехоти, В.А. Семиченко, С.О. Сисоєвої, М.Д. Ярмаченка, Т.С. Яценко й інших.

Перші кроки у безпосередній постановці проблеми особистісного підходу у психології були зроблені у 60-70-ті роки минулого століття такими дослідниками, як Л.І. Божович, Н.С. Лейтес, К.К. Платонов, що пов'язували його з необхідністю цілісного вивчення психіки людини. Саме К.К. Платонов вважав особистісний підхід загальним принципом психології, який доцільно запроваджувати передусім у психології праці та педагогічній психології. У 70-90-ті роки питання побудови особистісного підходу у психології та педагогіці неодноразово порушувалися у працях В.О. Сухомлинського, І.С. Кона, В.Л. Васильєва, А.В. Петровського, Б.О. Федоришина, В.Є. Чудновського та інших.

Останніми роками значно зростає інтерес до особистісного підходу саме у педагогічній психології та професійній педагогіці. Враховуючи складність розробки такого підходу, дослідники вважають за доцільне здійснювати його побудову ґрунтуючись інших, більш розроблених підходах. Тому пропонуються такі його форми, як “особистісно-соціально-діяльнісний підхід” (О.В. Барабанщиков і М.Ф. Феденко), “принцип діяльнісно-особистісного підходу” (В.І. Андреев), “особистісно-діяльнісний підхід” (І.О. Зимня), “системний особистісно-діяльнісний підхід” (Л.М. Деркач), “індивідуально-особистісний підхід” (О.Я. Савченко) тощо.

Сучасне розуміння особистісного підходу (або особистісно-центрованого підходу) визначили в 60-і роки ХХ століття представники напрямку гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу, Р. Мей, В. Франкл), які стверджували, що повноцінне виховання можливе лише в тому випадку, коли освітні заклади служитимуть лабораторією для відкриття унікального „Я” кожної особистості. Особистісний підхід, таким чином, полягає у сприянні усвідомленню суб’єктом освітнього процесу себе як особистості, у виявленні, розкритті можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно-значущих і суспільно-прийнятих самовизначення, самореалізації та самоутвердження [1–318]. Замість традиційної моделі освіти Карл Роджерс запропонував нову – РСА (Person Centered Approach – концентрація на особистість). Головним положенням теорії є дотримання тенденції до швидкого прогресу і зв’язку з життям. Це відбувається за рахунок того, що напрямок навчання стає особистісним вибором, сам процес навчання – власною ініціативою, а особистість (з її почуттями, нахилами, інтелектом) цілком зорієнтована на саморозвиток [8–113].

Ідея особистісного підходу розроблялась вітчизняними вченими на початку 80-х років ХХ століття у зв’язку з трактовкою освіти як суб’єкт-суб’єктної взаємодії. В означеній концепції особистісний підхід розглядається як послідовне ставлення педагога до учня як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб’єкта освітнього процесу [7–309]. При цьому варто зазначити, що своєрідність особистості сприяє збагаченню колективу в цілому, всіх його членів, якщо зміст, форми організації життєдіяльності різноманітні й відповідають віковим особливостям, запитам та потребам.

Виходячи з того, що увага в нашому дослідженні зосереджена на характеристиці особистісного, особистісно-орієнтованого та особистісно-соціального підходів до підготовки фахівців педагогічної сфери, ми вважаємо за доцільне детальніше зупинитись на психолого-педагогічних аспектах цих явищ.

Для нашого дослідження концептуально важливим став підхід Рибалка В.В., який визначив особистість центральним предметом наукової психології і обґрунтував потребу в розробці та використанні особистісно-центрованої системи методів. Дослідник наголошував, що методи дослідження особистості, а саме: методи проектування, формування, розвитку особистості, методи психологічної допомоги особистості мають виступати як рівноправні в системі дослідницьких методів сучасної психологічної науки

та практики [8–126, 127]. У цьому контексті особистісний підхід доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний принцип, основу якого складає сукупність вихідних теоретичних положень про особистість та практичних методичних засобів, що сприяють її цілісному розумінню, вивченню та гармонійному розвитку. Автор розглядає особистісний підхід як певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез видобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей будови, функціонування та розвитку особистості. Використання цього інструментарію має надати процесу розвитку особистості учнів у ході профільного навчання більшої цілеспрямованості й ефективності.

Автор пропонує структуру особистісного підходу, що складається з: концептуального уявлення про особистість, комплексної діагностики якостей особистості, концептуальної інтерпретації отримуваних при цьому даних, з комплексу методів цілісного, всебічного розвитку якостей особистості та умов цілісної реалізації цих якостей у відповідних видах сукупної діяльності та соціальної поведінки. Базовим для нашого дослідження став двовимірний підхід Рибалка В.В. до визначення поняття „особистісний підхід”. Дослідник пропонує розглядати особистісний підхід, по-перше, як певну сукупність концептуальних підходів, а по-друге, як систему методичних засобів [8–48].

Підтвердженням актуалізації значення особистісного підходу в підготовці майбутніх спеціалістів педагогічної сфери є висновки відомого дослідника проблем професійної підготовки С.О. Сисоєвої, яка визнає, що особистісний підхід все наполегливіше утверджується як ключовий психолого-педагогічний принцип організації навчально-виховного процесу. Авторка підкреслює, що актуальним стає пошук такої методології, яка б надавала можливість здійснити людиноцентристський “поворот освіти”. Певні передумови даної методології створюються при рефлексії інноваційних педагогічних концепцій, які усвідомлено зорієнтовані на реалізацію окремих настанов, що визначені як засадничі характеристики майбутньої парадигми освіти [6–58].

Особистісний підхід у підготовці педагога виступає як система педагогічних впливів, зорієнтованих не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому. Ми погоджуємось з тими визначеннями (В.В. Рибалка, С.О. Сисоєвої) у яких особистісний підхід розглядається як інтеграція педагогічних факторів впливу з внутрішньою структурою особистості. Ідеально особистісно орієнтована педагогічна система має розвиватися у напрямі більш повного охоплення, розвитку і використання якостей з структури особистості педагога. Особистісний підхід виступає як базова ціннісна орієнтація, що визначає його позицію у педагогічній взаємодії.

Розглядаючи складові поняття „особистісний підхід” ми звернулися до визначення Рибалки В.В. [8], що пропонує обов’язкові компоненти, завдяки яким реалізується особистісний підхід, а саме: базування особистісного підходу на цілісному, системному уявленні про особистість з певною структурою психічних якостей особи; розробка та використання особистісно орієнтованого комплексу методів вивчення

(психодіагностики), стимуляції, розвитку та реалізації творчого потенціалу людини; опора на цілісне уявлення про життєвий шлях особистості, охоплення найбільш важливих, довготривалих, ключових періодів її становлення з урахуванням „ліній розвитку”, процесу накопичення, збагачення і трансформації притаманних особистості якостей та їх втілення у процесі та продуктах діяльності та поведінки; забезпечення такого визначення індивідуально – та соціально-психологічних особливостей людини, яке б давало змогу прогнозувати, попереджати, виявляти і розв’язувати гострі особистісні проблеми людини і завдяки цьому запобігати втратам її творчого потенціалу, надавати їй адекватну допомогу у компенсації відхилень від норми, у становленні здорового способу життя, у здійсненні творчого розвитку та плідної діяльності й поведінки; представлення та реалізація особистісного підходу у цілях, змісті й методах навчально-виховної роботи. Автор наголошує, що „за такої характеристики особистісний підхід набуває не тільки характеристики принципу, методу, але і соціальної цілісної технології професійної діяльності...” [8–128].

Урахування такого алгоритмічного бачення особистісного підходу дозволило нам окреслити головні завдання щодо урахування і застосування особистісного підходу в підготовці майбутнього соціального педагога, а саме: розробка системи педагогічних технологій самоактуалізації майбутніх соціальних педагогів у процесі самовизначення, самореалізації і самоствердження особистості; відбір змісту, форм та методів особистісного розвитку майбутнього соціального педагога; орієнтація змісту навчальних предметів на особистісний розвиток студентів; визначення взаємозв’язків особистісного розвитку та форм організації самостійної навчальної діяльності студентів тощо. При цьому своєрідною квінтесенцією особистісного підходу є саме ідея самореалізації тобто результативного особистісного розвитку, який виступає, втіленням глибинної природи, сутнісних сил кожної людини. Освітня система буде справді особистісно-орієнтованою настільки, наскільки вона працює на особистісний розвиток суб’єкта навчання та виховання.

Обґрунтування низки теоретичних підходів до змісту та форм професійної підготовки майбутніх практичних психологів дозволило С.К. Шандруку визначити, що пошук шляхів реалізації особистісного підходу у підготовці фахівців в умовах конкретного вищого закладу потрібно розглядати як одне з найважливіших завдань підвищення якості цієї підготовки. При цьому автор наголошує на розумінні терміну „професійне становлення” як індивідуального розвитку особистості майбутнього фахівця у ході якого відбувається усвідомлення професійно значущих утворень, формується „Я концепція” та виробляється стратегія професійної діяльності в гуманістичній парадигмі [8]. Дослідник пропонує перелік наступних підходів, визначаючи їх як складові особистісного: особистісно-креативний, особистісно-розвивальний, особистісно-творчий, особистісно-реалізуючий, особистісно-утверджуючий, та особистісно-особистісний тощо [14].

Пропонуючи аналіз генезису освітніх технологій І.А. Зязюн виділяє особистісний

підхід як специфічний компонент змісту, що передбачає складнішу детермінацію розвитку – ситуацію „відкритого смислу”, чи так звану особистісно-розвивальну ситуацію, для актуалізації якої доречними будуть вже відомі технології – контекстні, діалогічні, вільного вибору і здійснення поступку тощо [4-12].

В сучасних соціально-педагогічних дослідженнях (Мардахаєв Л.В) особистісний підхід найчастіше ототожнюють з індивідуальним підходом до особистості як до самоусвідомленого суб'єкта педагогічної взаємодії [10-142].

Ідея особистісної спрямованості в сучасній педагогічній літературі найчастіше трактується як посилення уваги до вивчення і урахування індивідуальних особливостей та певне зневажання ролі соціального оточення, мікросередовища. На нашу думку таке визначення особистісного підходу є помилковим ототожненням його з індивідуальним підходом, при якому особистість лишається об'єктом впливу з боку педагога. Не заперечуючи необхідності індивідуального підходу, варто визначити, що особистісний підхід передбачає створення умов, за яких суб'єкти навчально-виховного процесу, спираючись на індивідуальні особливості знаходять власні способи суб'єктивації в окремих видах діяльності та в життєдіяльності в цілому. Отже, реалізація завдань особистісного розвитку майбутнього педагога можлива тільки на тлі сприятливого освітньо-розвиваючого середовища, яким повинен стати вищий навчальний заклад.

Узагальнюючи вищенаведені підходи до визначення особистісного підходу в системі професійної підготовки майбутніх педагогів ми дійшли висновку, що ми будемо розглядати особистісний підхід як методологічний інструментарій, своєрідну сукупність концептуальних уявлень, психологічних та педагогічних технологій, метою яких є забезпечення більш глибокого, цілісного розуміння особистості та закономірностей особистісного розвитку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив нам помітити певну невизначеність у застосування термінів „особистісний підхід” та „особистісно-орієнтований підхід”. Звертаючись до методологічних засад особистісного підходу, ґрунтовно представлених Рибалко В.В. ми визначили для себе дві відправні тези. По перше, дослідник наголошує, що запропонована ним концепція особистісного підходу виступає теоретичною базою для розробки низки компонентів (констатуючого, розвиваючого, самоактуалізуючого) у профільній та професійній підготовці спеціаліста [9–82]. По друге, автор називає низку підходів, які є похідними від цілісного фундаментального особистісного підходу, а саме: особистісно детермінований, особистісно розвивальний, особистісно реалізуючий, особистісно креативний, особистісно утверджуючий тощо. Ми беремо на себе сміливість визначити цю сукупність підходів як єдиний особистісно-орієнтований підхід.

Таким чином, базуючись на визначенні Рибалко В.В., ми будемо розуміти особистісний підхід до професійної підготовки як центральну, концептуальну позицію, а особистісно-орієнтований підхід як її похідну, відцентровану до рівня сукупності технологій, форм та методів суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії.

На погляд В.В. Рибалко поняття особистісного підходу слід чітко відрізнити від терміну особистісна орієнтація в сучасному його розумінні, оскільки воно історично пов'язане у психології саме з цілісністю, структурно-психологічною повнотою, системністю як суттєвими характеристиками особистості. Автор зазначає, що на відміну від цього, значення терміну „особистісна орієнтація” поки що не передбачає жорсткої відповідності критеріям цілісності, структурності, системності. Навпаки, більшість авторів орієнтуються переважно на ті чи інші аспекти особистості, а така позиція хоч і передбачає занурення в предмет дослідження, але виявляється достатньо фрагментарною [4-56].

Ґрунтуючись на засадах гуманістичної психології К. Роджерса, відомий український дослідник І.П. Підласий пропонує у своїх працях ретроспективний аналіз проблем особистісного підходу і використовує термін „особистісно-зорієнтовані педагогічні технології”. Здійснюючи порівняльний аналіз особистісного та особистісно-зорієнтованого підходів автор визначає, що передумовами новітніх здобутків педагогіки є досягнення ринкового демократичного способу життя, а саме: пошанування демократичних свобод громадян, насамперед, права на вільний вибір освіти; тривалий досвід функціонування освіти в ринкових умовах, що привело до повної її переорієнтації на задоволення потреб громадян; поширення ідей гуманізації освіти, коли людина визнається вищою цінністю; забезпечення реальної можливості повного задоволення потреб кожної людини у відповідності з її намірами, цілями, життєвою стратегією. При цьому особистісно-зорієнтоване навчання стверджує особистість в ролі свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу, що розвивається відповідно до власних можливостей [7]. Ми поділяємо думку автора щодо необхідності визначення українського варіанту особистісно зорієнтованого навчання (поблагливої технології). І.П. Підласий виділяє такі основні компоненти даної освітньої технології: мета – акцентування уваги на розвиток ціннісно-сислової сфери особистості, при цьому вона має бути особистісно значима; відхід від концепції формування особистості і ствердження концепції сприяння її розвитку; учень розглядається як суб'єкт не учіння, а життя в цілому; праця педагога має бути спрямована на задоволення потреб особистості; рушійною силою навчально-виховного процесу є взаємодія особистості з особистістю; головне завдання – підтримка позитивних тенденцій у розвитку особистості та допомога у подоланні негативних тенденцій; основні засоби – позитивна оцінка, надання можливості вибору, власна відповідальність, особистісна взаємодія, вивчення особистісних якостей та динаміки їх розвитку тощо [7–116].

В.Ю. Артемов розглядає особистісно-орієнтований підхід як засіб формування професійної компетентності. На думку автора він полягає в тому, що кожна особистість унікальна, а головним завданням педагогічної роботи є формування її індивідуальності, створення умов для розвитку її творчого потенціалу. При цьому індивідуальність інтегрує всі соціально-значущі властивості особистості, створює її цілісність. Важливим результатом особистісно-орієнтованого підходу є реалізація сутнісної сторони

професійної підготовки, створення умов для знаходження фахівцем розуміння змісту власної професійної діяльності. Ми поділяємо думку автора, що особистісно-орієнтований підхід вбачає два основних напрямки, пов'язаних з професійною підготовкою спеціалістів: один з них полягає у виявленні і формуванні професійно-важливих якостей у фахівця; інший базується на методах конструювання цілісних структур особистості, а саме – використання світоглядних механізмів формування індивідуальності фахівця [1–18]. С.К. Шандрук також виділяє три основні напрямки дослідження професійного розвитку особистості в контексті особистісно-орієнтованого підходу: змістовний, динамічний та інституційний. Змістовний розглядається як зміст процесу професійного розвитку, розробка та впровадження концептуальних і технологічних моделей професійного розвитку особистості. Динамічний напрямок – це часове поле професійного розвитку особистості з моменту вступу дитини до школи через стадію самостійного, усвідомленого вибору професії до творчої професійної самореалізації особистості. Інституційний розглядається автором як інститут професійного розвитку особистості, включаючи тип соціуму, в якому функціонує ринок професій, специфіку освітніх систем та конкретних соціальних груп, в яких реалізується процес професійного розвитку [14–60].

Відомий дослідник проблем філософії освіти І.А. Зязюн пропонує погляд на особистісно-орієнтаційний підхід як на альтернативу предметно-знаннєвої освіти і відзначає, що серед помітних намагань реконструювати зміст освіти слід відзначити пошук шляхів проектування освітніх систем, орієнтованих на розвиток особистісної сфери. Щоб освіта формувала „цілісну особистість”, необхідно відтворити в її структурі основні ситуації життєдіяльності людини, цінності суспільства, в якому вона живе [4-15].

Цікаву структурування особистісно-орієнтованого підходу пропонує російський дослідник Н.А. Алексєєв. Він виділяє суб'єктну та особистісну парадигми. В першій акцент робиться на самостійність, активність в операційно-технічному плані. Друга визначає розвиток ціннісно-емоційної сфери особистості [3-55]. На нашу думку, такий підхід не демонструє значення особистісних якостей суб'єктів, мотивів, інтересів, вони лишаються поза запропонованою моделлю. В особистісно-орієнтованій педагогіці акцент треба робити саме на розвиток ставлення особистості до світу, діяльності, до себе. Якщо в суб'єктній педагогіці особистісність виступає провідником ідей педагога, то в особистісно-орієнтованому баченні майбутній педагог – митець і створювач самого себе і власної діяльності.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблем особистісно-орієнтованого підходу дозволив нам дійти гіпотетичного висновку, що однією з негативних тенденцій в сучасних підходах до професійної підготовки майбутніх фахівців є моно-підхід, тобто одновекторна спрямованість на особистісно-орієнтовані технології розвитку майбутніх педагогів.

А.С. Макаренко довів своїм досвідом, що будувати педагогічну систему і обґрунтовувати педагогічні засади на одній концепції неефективно. В основі творчого

(якісно нового) розвитку педагогічної системи повинен лежати принцип інтегративної діалектичної цілісності, що розглядається як єдність протилежностей. Майже одночасно з А.С. Макаренком за тим же напрямком в Європі працювали такі відомі педагоги як Г. Вінекен, Я. Корчак, С. Френе, в працях яких даний принцип є категоріальним. Базуючись на довічних підходах до виховання, та традиціях вітчизняної педагогіки С.Т. Шацького, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського відомий російський дослідник теорії виховання Л.І. Гриценко пропонує підхід до формування та розвитку особистості, який вона визначає як „особистісно-соціальну концепцію”. Специфіка та інноваційність цієї концепції полягає в її діалектичності. На основі інтеграції різноманітних підходів (антропоцентричних та соціоцентричних) в цілісному процесі виховання особистості розв’язуються найважливіші проблеми: наслідування і новаторства, цілісності та дискретності процесу розвитку особистості, творчості та технологічності, гуманістичних та директивних підходів тощо. Автор зазначає, що з 90-х років минулого століття в педагогічній науці став культивуватися виключно особистісно-орієнтований підхід, що базується на засадах антропоцентричності. Не відкидаючи безумовно гуманістичних основ цього підходу, варто погодитись, що в результаті було нівельовано значення прогресивного принципу виховання і розвитку особистості в колективі [3].

Відомий фахівець з проблем особистісно-орієнтованого підходу, академік О.В. Бондаревська, досліджуючи особистісні орієнтації підлітків, виявила, що інтереси сучасної молоді накладаються на контури найпростішої поведінкової моделі людей, коло потреб яких акцентовано на собі, тобто споживацької моделі. Таким чином, не реалізується мотивація, яка є природною для освіченої, інтелекгентної людини – вияв інтересу до інших людей, процесів, що відбуваються у суспільстві, здатності до співчуття, зацікавленого діалогу, співучасті, тобто всього того, що утворює справжню духовність особистості.

Для особистісно-соціального підходу характерним є не протиставлення традицій та новаторства, а їх діалектика, взаємодоповнюваність. Саме за цих умов закономірно і логічно розв’язується проблема єдності творчого і технологічного підходів. Специфіка і новаторство особистісно-соціальної концепції полягає в діалектичному характері її цілісності, коли протилежності доповнюють і збагачують одна одну. Для підготовки майбутніх педагогів особливого значення набуває той факт, що включення особистості в систему соціальних зв’язків дозволяє їй набути досвід не тільки персонофікованих ставлень (мікрорівень), але й досвід взаємодії у соціумі (мезорівень). Цей досвід засвоюється в найбільш сприятливому соціально-виховному середовищі вищого навчального закладу. При цьому ставлення учасників процесу професійної підготовки педагога виходять за межі виключно професійної діяльності, оскільки різнобічність спектру їх взаємодії дозволяє сприяти розвитку не тільки технологічних засад майбутньої професії (форми, методики, прийоми), але й особистісним якостям майбутнього педагога.

Більшість дослідників проблеми особистісного підходу погоджуються з тим, що механізм взаємного доповнення, сумісності прийомів дозволить краще висвітлити

найбільш сильні сторони різних похідних від особистісного підходу та значно посилити їх ефективність. Так Л.І. Гриценко визначає основні механізми (компенсації, опосередкування та урівноваження), за рахунок впровадження яких різноманітні підходи до розвитку особистості будуть гармонізовані [3–46]. Механізм компенсації передбачає сполучення методів, технологій з метою компенсації недоліків, обмежень, що мають ті чи інші підходи. Механізм опосередкування передбачає, що два опозиційні підходи отримують шанс для розвитку через третю, опосередковуючу ланку. Так, наприклад, парна категорія прийомів навіювання та переконання опосередковується прийомом власного прикладу педагога. Механізм урівноваження передбачає відносно рівноцінну оцінку різних підходів за умови пріоритетності одного, наскрізного чи стрижневого підходу, яким в нашому дослідженні виступає особистісний підхід.

Узагальнення характеристик особистісного підходу до професійної підготовки майбутнього педагога дозволило нам визначити, що інтеграція особистісно-орієнтованого та особистісно-соціального підходу сприяє оптимізації механізмів особистісного розвитку майбутнього фахівця за умови базування на таких принципах: інтегративності (конструктивного синтезу); діалектичної цілісності розвитку особистості та суспільства; педагогічної доцільності.

Розкриваючи роль та значення останнього з вищенаведених принципів ми наголошуємо на важливості спеціальної підготовки педагогів для реалізації особистісного підходу в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. В більшості досліджень з даної проблеми зазначається, що місце педагога повинен посісти так званий фасілітатор (від англ. *facilitate* – полегшувати). К. Роджерс вважав, що головним завданням фасілітатора є полегшення життя і допомога розвитку широких можливостей молодих людей.

На особливе значення людського чинника вказує В.І. Бондар, підкреслюючи, що принцип особистісно орієнтованої освіти і навчання має пронизувати всі складові процесу навчання: мету і завдання, мотиви і стимули, зміст, засоби і методи навчання, організацію результативної навчальної діяльності учнів, за якої вони діставали б задоволення [2–100].

В цьому контексті привертає увагу дослідження Чапак Я.В., що визначає як один з провідних компонентів готовності фахівця до професійної діяльності наявність особистісної підготовки (особистісний компонент). До змісту даного компоненту автор включає такі складові: стійкі мотиви вибору професії; сформована спрямованість на професійну діяльність; об'єктивна самооцінка професійно значущих якостей особистості; наявність умінь організації самовиховання, самовдосконалення; установка на активні і цілеспрямовані дії; налаштування на визначену поведінку в умовах розв'язання професійних завдань; стан задоволеності вибором професії; психологічна стійкість тощо [12–205].

Застосування особистісного підходу в професійній підготовці фахівців педагогічної сфери допоможе досягнути реалізації завдань особистісного розвитку майбутнього

спеціаліста. Варто враховувати, що реальне запровадження особистісного підходу в навчально-виховний процес можливе за умови суттєвої, особистісно-спрямованої трансформації існуючих форм і методів навчально-виховної роботи, проведення цілеспрямованої організаційної, науково-методичної роботи педагогів та подальшого вивчення існуючих проблем.

Л і т е р а т у р а :

1. Артемов В.Ю. Особистісно-орієнтований підхід та модель світу інформаційного аналітика // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. наук. праць – К.: Видавництво П/П „ЕКМО”. Випуск 2, 2005. – 215 с.
2. Бондар В.І. Теоретичні основи і технології педагогічного аналізу: Управлінський аспект: Навч. посібник. – К.: УДПУ, 1996. – 166 с.
3. Гриценко Л.И. Теория и методика воспитания: личностно-социальный подход: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – 240 с.
4. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 234с.
5. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д: Март, 2002. – 320 с.
6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / за ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. С. 58-59.
7. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. – 616 с.
8. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології. - К.: Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
9. Рибалка В.В. Особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип організації профільної та професійної підготовки учнівської молоді // Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: Науково-методичний посібник. – Київ, Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – С. 80–90.
10. Словарь по социальной педагогике / автор-составитель Л.В.Мардохаяев. – М: Академия, 2002 – 167с.
11. Соціальна робота. Короткий енциклопедичний словник. - Книга IV. – К.: Інститут. вищої освіти АПН України, ДЦССМ, 2002. – С.427.
12. Чаплак Я.В. Особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип у підготовці психологів-практиків до консультативної діяльності // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. наук. праць – К.: Видавництво П/П „ЕКМО”. Випуск 2, 2005. – 215 с. С. 196–206.
13. Шадрук С.К., Одобецька Т.П.. Теоретико-методологічні основи особистісно-орієнтованої освіти // Теорія і практика особистісно-орієнтованої освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 8-10 квітня 2003 р. (1 частина). – Київ – Запоріжжя: Просвіта, 2003. - С. 173–175.
14. Шадрук С.К. Формування індивідуально-творчого стилю діяльності практичних психологів // Психолого-педагогічна реабілітація дітей, вилучених із праці на вулиці. / За ред. О.П. Петрашук та І.І. Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2003. С. 57–62.

А н н о т а ц и я

В статті пропонується аналіз теоретико-методологічних підходів до визначення місця і ролі личностних концепцій в професійній підготовці майбутніх педагогів. Розглядаються принципи інтеграції личностно і соціально орієнтованих підходів, можливості їх